

Hogyan tovább? A továbblépés lehetőségei és feladatai a fenntartható fejlődés érdekében

A Magyar Természetvédők Szövetsége az OGY Környezetvédelmi Bizottságával, az MTA Elnökségi Környezettudományi Bizottságával, az Országos Környezetvédelmi Tanáccsal és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériummal közösen évek óta szervezi a környezetpolitikai fórum-sorozatot. A fórum-sorozat legutóbbi tanácskozását 2008. május 15-én a Magyar Tudományos Akadémián a fenntartható fejlődés témakörében tartottuk. A konferencián felszólalt Szili Katalin, az OGY elnöke, a létrejövő Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács elnöke is, aki ismertette a Tanács létrehozásával kapcsolatos legfontosabb célkitűzéseket.

A tanácskozásról szóló összefoglalót az alábbiakban közreadjuk.

Láng István megnyitó beszédének a címmel összhangban lévő alap gondolata volt, hogy cselekednünk kellene, amihez azonban tudnunk kell, hogy mi az, amit meg is tudunk valósítani.

Kerekes Sándor, a Budapesti Corvinus Egyetem tanára szerint a fenntartható fejlődés a szakma „gumicsontja”. Létezik-e valóban fenntartható fejlődés? Hiszen a véges Föld bolygón nem lehet végtelen a létszám növekedése. Egyre többen vagyunk és egyre többet fogyasztunk. A mostani értelemben vett társadalom tehát örök időkre nem lehetséges a bolygón. A közgazdaságtan számára a fenntartható fejlődés két dolgot jelenthet. Egyrészt értelmezhető akként, hogy a „tőke” nem csökkenhet. Ehhez a közgazdaságtan feltételezi, hogy a tőkejavak egymás között helyettesíthetők (pl. az autópálya helyettesítheti a Nemzeti Parkot), s mindig az utolsó egységet vizsgálva teszi fel a kérdést, vajon ez még átalakítható-e, érdemes-e átalakítani a másik típusú tőkévé. A másik értelmezés, hogy időben ne csökkenjen a fogyasztás, hiszen a közgazdaságtan számára nem létezhet olyan gazdaság, mely arra akar berendezkedni, hogy a termelt javakat nem fogják majd elfogyasztani. A kérdés ebben az esetben, amit vizsgál, hogy milyen szinten kell kielégíteni az igényeket. A fenntartható fejlődés harmadik, immár azonban nem közgazdasági feltétele, mely a Brundtland jelentésben is megfogalmazásra került, hogy a jövő generációnak is hagyjunk annyit, mint amennyi nekünk jutott. Ezen a meghatározáson azonban mindenki mást ért. Mit hagyjunk meg a jövő generációnak? Hogyan kell kielégíteni a jelen generáció szükségleteit?

A rendszer stabilitása három láb – gazdaság, környezet és természet – stabilitásán nyugszik. Sokan gondolják, hogy az igazi bajok forrása az erőforráshiány és a környezetszennyezés lesz majd. Való igaz, hogy az emberiség terjeszkedése következtében a fajok életlehetőségei csökkennek. A fenti félelmek azonban véleménye szerint eltúloztak, mivel a tudományos-technikai haladás tud megoldásokat kínálni, még ha azok viszonylag lassan is érnek be. A professzor inkább a társadalmi lábat illetően pesszimista. Egyre több jel mutat arra, hogy az emberek nem tudják megteremteni életfeltételeiket ott, ahol születtek. A széles társadalomban ezért a befogadó készség, valamint a kulturális különbségek elfogadásának képessége szükséges. A világ nincs felkészülve a jövőben várható migrációs hullámra, melynek során embermilliók fognak 15-20 éven belül megindulni, hogy megfelelő életfeltételeket keressenek maguknak. A kérdésre a politika nincs felkészülve, a társadalom pedig beszélni sem hajlandó róla. Európa 300-400 millió bevándorlóra számíthat, Franciaországban például hamarosan több lesz a muszlim, mint a keresztény. Ettől a jövőtől nem rettegni kellene, hanem már időben elkezdni keresni a megoldást annak érdekében, hogy a konfliktust, háborút elkerüljük. Ebben a problémakörben érdekes a fejlődés dimenziójának kérdése. Eddig ugyanis az emberi tudást szakadatlan növekedésűnek feltételeztük, holott a befogadó képesség nélkül ennek csökkenése lesz majd tapasztalható.

A professzor előadását követően kérdésekre és megjegyzésekre nyílt lehetőség. **Faragó Tibor** megjegyezte, hogy irigyli Kerekes professzor optimizmusát a tudományos-technikai haladást illetően, mert az ő véleménye szerint a fejlődés csupán más típusú környezeti terhelést generál az eredeti helyett, továbbá már most látható, milyen gyorsan fogyasztunk egyes erőforrásokat.

Kerekes professzor válaszában jelezte, az erőforrások végeessége és a szennyezés hatásai kemény korlátot képviselnek, melyek nem megkerülhetőek, valamit kezdeni kell velük. Ezt kezelni tudja a tudományos-technikai haladás. A gyenge korlátokat kevésbé vesszük tudomásul, mivel azok a

gazdaság működési logikájának nem mondanak ellent (nem úgy, mint a fogyasztáscsökkenés). Az általa említett kulturális korlátok a gyenge korlátok közé tartoznak, mivel nem evidensek. A tudományos-technikai haladásban viszont még óriási tartalékok vannak, pl. töredéknyi környezetterhelésre kerülne sor, ha Kínát a fejlett világ felfegyverezné mindazzal a tudással, amit birtokol. S ez be is fog következni, ha már nem lesz más választásunk!

Cselószki Tamás (E-misszó Egyesület)

Bár a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban kissé szerénytelennek tűnhet javaslatokkal előállni a hogyan tovább kérdésére, ez az előadás valóban tartalmaz gyakorlatias javaslatokat. A konferencia indító témafelvetése három területen javasolta megvizsgálni a fenntarthatóság feltételeit, valamint a teendőket: a gazdasági szabályozás, az intézményrendszer és a társadalmi hajlandóság, tudatosság oldaláról, az előadás ezért ezt a tematikát követi.

Tendenciák

A jelenleg tapasztalható környezeti, társadalmi és gazdasági tendenciákról meglehetősen sok ismerettel rendelkezünk, bár fontos megjegyezni, hogy még a puszta tényeket is mindenki másképpen értelmezi. Itt nem célozom részletesen tárgyalni a folyamatokat, csupán néhány általam lényegesnek tartott jelenséget emelnék ki.

- Az első, hogy mindenféle felismerésünk ellenére fogyasztásunk szintje, ezzel együtt pedig természeti erőforrásaink felhasználásának üteme folyamatosan növekszik.
- Ezzel egyidejűleg romlanak társadalmi és természeti struktúráink. A romlás ebben az esetben azt jelenti, hogy a struktúrák, az életünket jellemző rendszerelemek szerkezete úgy változik meg, hogy azzal csökkennek a fenntarthatóság esélyei.
- Teljesen elterjedt az ágazati szemlélet, a fejlesztések, a források felhasználása, sőt egész gondolkodásunk ágazatokra bomlik. Olyan – általunk jól értelmezhető - ágazatokban gondolkodunk, mint pl. közlekedés, energia szektor, foglalkoztatás, oktatás, szociális rendszer, iparpolitika, kereskedelem politika, így eleve kicsi az esélyünk felismerni akár csak a legfontosabb összefüggéseket is.
- Értékrendünk egyre anyagiasabb, fő célunk a gazdasági gyarapodás és hajlamosak vagyunk mindent gazdasági hasznossága alapján megítélni.
- A társadalmon belül növekednek a jövedelem különbségek, ezáltal a társadalmi szélsőségek és a feszültségek is.

A fentiek közül külön kiemelném a romló struktúrákat, a rendszer elemei közti összefüggéseket, valamint az értékrendet, ezekre még visszatérek az alábbiakban.

A rendszer elemei kölcsönösen fogva tartják egymást

Közhely, hogy a világon minden mindennel összefügg, de amennyire gyakran hangoztatott tétel, olyan kevésbé veszünk róla tudomást, illetve vesszük figyelembe problémáink kezelésekor. Az alábbiakban néhány példán keresztül mutatom be, hogyan függenek össze egyes jelenségek és hogy mit értek az alatt, hogy ezek fogva tartják egymást.

Vegyük elsőként az anyagias értékrendet és a település szerkezetet. Az anyagiak hajszolása arra vezet bennünket, hogy gyarapodjunk, ez pedig sokunk számára azt jelenti, hogy saját, lehetőleg kertes házban szeretnénk lakni. Ez a törekvés óriási kiterjedésű, elterülő városszerkezetet eredményez, mely magával vonja a növekvő közlekedési igényt, általában az autós közlekedés erősödését. Az ilyen fajta városszerkezetben nem csak a fajlagos (egy háztartásra eső) közlekedés növekszik, de lényegesen magasabb lehet a fűtési igény is, nem beszélve a terület használatról, a beépített területek növekedéséről, ami sok esetben természetes élőhelyeket, vagy azok összeköttetését szünteti meg. A motorizáció fejlődése lehetővé teszi távoli célpontok elérését, valamint a bárhová bármikor szállítást, ami ismét hatással van nem csak a lakóingatlanok térbeli terjeszkedésére, hanem a munkavállalásra – munkába járni a város másik végére, az oktatásra – az iskola is lehet egészen távol, a kereskedelem szerkezetére – bármilyen termék szállítható bárhová, minden csak szervezés kérdése. A városi életmód szintén egy sor egyéb dolgot meghatároz, ilyen pl. a fogyasztási szokások – a városi ember nem képes maga megtermelni a javakat, azokat kénytelen megvásárolni, ami egyrészt arra

kényszeríti, hogy munkabér fejében munkát vállaljon – a megélhetés módja legtöbb esetben bémunka, másrészt magával vonja az áruszállítást, valamint a termékek csomagolását, tartósítását, sőt azt, hogy kétes beltartalmi értékű, ismeretlen eredetű termékek fogyasztására kényszerül. A termelési és fogyasztási mintázatok úgy alakulnak, hogy a termelés és a kereskedelem egyre inkább központosul, az átlagember pedig egyre több mindent pénzért vásárol meg. Minden áruvá válik, megvehető, és mivel ennek megfelelően alakítjuk ki életmódunkat, rá is vagyunk kényszerítve a pénzszerzésre. Egyre kevésbé támaszkodunk a kölcsönös szívességek rendszerére, ami pedig nem csupán pénzt takarítana meg nekünk, de szorosabbra vonná az emberek közötti kapcsolatokat és növelné biztonságérzetünket, ami jólétünk egyik meghatározó összetevője.

Egy egyszerű példán keresztül jól látható, mitől növekedhet a közlekedési igény. Az anyagi szemlélet szerint nem maradhatunk le a versenyben, gyermekeink számára is biztosítanunk kell a „versenyképességet”, ezért igyekszünk őket az általunk legjobbnak tartott iskolába adni, szinte függetlenül attól, hogy az milyen napi utazással jár. Ez hatalmas mértékben növeli a közlekedési igényt, hiszen ma úgy tűnik, aki teheti autóval hordja a gyermeket iskolába. Részben persze azért, mert túl sok az autó, ezért veszélyes gyalogni...

És egy utolsó példa, az idősek szerepe. Ma a legtöbb család néhány főből áll és ritka, hogy az idősebb, nagyszülői generáció együtt éljen a fiatalokkal. Régen a nagycsaládokban a gyerekekkel sokat foglalkoztak az idősebbek, hiszen a szülők el voltak foglalva a munkájukkal. Ezáltal az idősebbek nem érezték magukat feleslegesnek, ahogyan ma legtöbbször, másrészt egy élet bölcsességét adhatták át a fogékony gyerekeknek, ami éppen ma sem válna kárunkra. Ehelyett idegen bébiszitterek vigyáznak a gyerekekre – újabb szolgáltatás, amit ma pénzért veszünk meg, az idősek külön laknak, ami – ha a mentális hatásait nem is nézzük – fajlagosan sokkal több energia, közlekedés, vásárlás és így tovább.

E kissé hosszúra nyúlt felsorolásban szerettem volna példákat hozni arra, hogyan függnek össze életünk egyes területei és hogyan befolyásolják egymást. Nagyon lényeges észrevenni, hogy a rendszer egyes elemeit hiába változtatjuk meg, hiába próbálunk belenyúlni például a közlekedésbe, azt a többi elem, mint a foglalkoztatás, a település szerkezet, az oktatás, a kereskedelem visszahúzza. Ezért fogalmaztam úgy, hogy a rendszer elemei fogva tartják egymást és ezért van az, hogy a rendszer minden elemét egyszerre kellene változtatnunk, azokra egyszerre kellene hatással lennünk.

A fenntarthatóság értelmezése – mivel érdemes foglalkozzunk?

A fenntartható fejlődéssel való foglalkozás szerintem az összefüggések tudománya. Ez egyfajta értelmezés, ám azt gondolom jól megragadja a lényegét, nevezetesen hogy a feladatunk éppen az összefüggések felismerése, és hogy ez alapján adjunk válaszokat.

De átláthatunk-e minden összefüggést? A rendszer végtelen sok elemből és kölcsönhatásból áll, ezért teljesen nem megismerhető, következésképpen minden összefüggését sem ismerhetjük fel.

Befolyásolhatunk-e egyszerre minden folyamatot? Hiszen a rendszer elemei kölcsönösen fogva tartják egymást, így nem ragadhatunk ki egy-egy elemet és nem avatkozhatunk be elszigetelten. A rendszer többi eleme ugyanis ilyen esetekben visszakényszerít majd bennünket a régi kerékvágásba. Ezért volna szükség arra, hogy minden folyamatot egyszerre befolyásoljunk, ami – legalábbis kézi vezérléssel - jól láthatóan nem lehetséges.

A fenti megfontolások miatt fogást kell találnunk, olyan nagy hatóerejű beavatkozási pontot, amin keresztül a rendszer változtatható. Ez a nagy hatóerejű pont véleményem szerint az **erőforrás használat befolyásolása**.

Olyan eszközre van tehát szükség, amelyre egyszerre teljesül, hogy az erőforrás használatot terheli, a szociális igazságosság irányába hat és amelyet nem lehet megkerülni az erőforrás használatban – hogy a rendszer elemei ne tudjanak kitérni a szabályozás elől.

Gazdasági szabályozás - input oldali szabályozás

Az itt javasolt nagy hatóerejű pont a rendszer bemeneti oldalának szabályozása, ami a rendszerbe bevitt erőforrások (pl. energia, nyersanyag, terület használat) felhasználásának szabályozását jelenti. Ez konkrétan az erőforrás-használat megadóztatását jelenti úgy, hogy az adórendszer átalakításával más adótípusok mértékét csökkentjük.

Egy ilyen közgazdasági szabályozó bevezetése esetén a rendszer maga adja meg a megfelelő válaszokat, alkalmazkodik. Nagyon lényeges, hogy ebben az esetben nem a rendszer egyes elemeit próbáljuk megváltoztatni, hanem a bemeneti oldalon adunk olyan információt, mely szerint az erőforrások felhasználása drágul. Az egyes rendszer elemek ennek megfelelően alakulhatnak át, ami természetesen egy hosszú folyamat lehet, és az átalakulás egyik feltétele nagy valószínűséggel egy megváltozott, az ágazati szemlélettől elszakadó intézményrendszer.

Az intézményrendszer átalakítása

Ahogy fentebb említettem, jelenlegi intézményrendszerünk ágazatok szerint széttagolt, és ez a széttagoltság úgy tűnik éppen az összefüggéseket fedi el előlünk, gondolkodásunkat is széttagolja. Ezért az ágazati logikát követő intézményrendszer nem alkalmas arra, hogy rendszer szinten kezeljünk olyan problémákat, amelyekre nagy valószínűséggel csak rendszer szinten létezik megoldás. A jelenlegi ágazati politikák széttartanak, ami érthető, hiszen minden ágazat a maga szűken értelmezett érdekeit nézi. Más kérdés, hogy a rendszer szintű megoldások legfontosabb előnye az lehet, hogy egyszerre képesek kezelni sok ágazat problémáját. Ma szomorú nézni azt a szélmalomharcot, amit környezetvédő, egészségvédő, kábítószer ellenes, szegénység ellen küzdő, családsegítő és még sok hasonló szervezet egymástól elszigetelve folytat, holott egyes rendszerszintű beavatkozások olyan változásokat hozhatnának, melyek jónéhány társadalmi probléma gyökerét egyszerre kezelhetnék.

Fontos megérteni, hogy a fenntarthatósággal való foglalkozás nem egy ágazat a többi között, hanem az összefüggések, kölcsönhatások felismerésének és kezelésének kereteit adhatja meg. Ha egy intézményrendszert a fenntarthatóság érdekében alakítunk ki, akkor abban a fenntarthatóság szempontjai felülírnak minden ágazati, sőt gazdasági szempontot. A fenntarthatóság szempontjainak az ágazati politikákba kell beépülnie úgy, hogy hosszabb távon az ágazati gondolkodást valószínűleg le is kell építenie, az ágazatok közti határokat el kell mossa. Ezt a fajta átalakulást valószínűleg egy szakértői intézménynek kell segítenie, irányítania, melynek egyik legfontosabb ismerve a rendszerszintű gondolkodás kell legyen. Az így felépített intézményrendszerben tehát nincs egy olyan legfelsőbb szerv, amely mindenhez mindenkinél jobban ért, a struktúrának főleg azt kell biztosítania, hogy az ágazati logika már ne írja felül a gondolkodást.

Az emberi oldal

A társadalom hozzáállását illetően néhány gondolatot javaslok megfontolni. Először is, ha az életmód megváltoztatása kerül terítékre, akkor előjön a „miért pont én változtassak?” reflexe, hiszen a fenntarthatóság valószínűleg a mainál lényegesen egyszerűbb életmódot követel meg. Önként csak kevesen mondanak le a fogyasztói társadalom által kínált kényelmi szolgáltatásokról. Ha a társadalom tudati szintje felől közelítünk a kérdéshez – ami mindenképpen ajánlott, hiszen úgy tűnik a tudati szint meghatározó a viselkedésünkben -, akkor idéznem kell egy keleti mondást, miszerint minden népnek olyan vezetői vannak, amilyet megérdemel. Ez azt jelenti, hogy egy adott társadalomra jellemző tudati szint kitermeli az annak megfelelő vezetőket. Ebből következik tehát, hogy azért nem történik hathatós intézkedés, mert „nincsen rá társadalmi igény”. A vezetők tehát ritkán hoznak olyan döntéseket, melyekre a társadalom nem érett meg és amelyeket így legfeljebb egy elszánt kisebbség követel. Más megfogalmazásban sajnos messze vagyunk a kritikus tömegtől ahhoz, hogy a fenntarthatóság érdekében hathatós döntésekre szánjuk el magunkat. Hozzá kell tenni, hogy egy éghajlati, vagy biológiai sokféleséget érintő összeomlás jelentős tudati változásokat indíthatna el, és csak reménykedhetünk benne, hogy ettől függetlenül is képesek vagyunk változni.

Mit tehet az ember?

A környezet- és természetvédelmi szemléletformálásnak vannak korlátai, elsősorban az, hogy az értékrend szintjén kevés a hatása. Az anyagi értékrend helyére ugyanakkor kell valami, ehhez szükséges volna, hogy újradefiniáljuk az életminőséget, hogy mit jelent jól élni. A megoldás további feltétele a tudatosság szintjének növekedése, ami aztán hatással lehet a vezetőkre, ezáltal a további döntésekre. A tudatosság szintjén nem azt értem, hogy mindenkinek részesülnie kellene környezeti nevelésben, bár természetesen ezek az ismeretek is fontosak. Itt a tudatosság szót spirituális értelemben használom, ennek részletes kifejtése azonban messze meghaladja ezen cikk terjedelmét. A lényeg, hogy a magasabb tudatossági szintek olyan jellemzőket hoznak magukkal, mint

felelősség más létezőkért, az élet tisztelete, illetve a létezés öröme, melyek mind egy fenntartható földi élet irányába mutatnak. Az ilyen irányú tudatosodás lehetősége szintén elérhető bárki számára a spirituális utak illetve a vallások keretében, ám ezeken belül mindenkinek magának kell megtalálnia a megfelelő irányt.

Kompromisszumok, társadalmi egyetértés a fenntarthatósággal kapcsolatban

Rendszereken felmerül a fenntarthatóságról szóló vitákban, így most az előadás után is a hozzászólások között, hogy a „drasztikus” lépések helyett – mint amilyen az erőforrás adó - úgyszólván valamilyen kompromisszumos megoldásra lesz szükség, melyben ösztársadalmi szinten kell közmegegyezésre jutni. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy éltető rendszereink állapotát törvényszerűségek határozzák meg, melyek a fizika, biológia, ökológia tárgykörébe tartoznak. A fenntarthatóság ezért nem alku kérdése. Ha egy összeomlási folyamat elindul, legyen az éghajlati eredetű, vagy a biológiai sokféleséget érintő, akkor a társadalmi konszenzus kérdése finoman szólva mellékessé válik. Csupán arról folytathatunk vitát, hogy mekkora a veszély, valóban közeli-e egy ilyen összeomlás lehetősége.

Javaslatok - összefoglalás

Gazdasági szabályozás - Input oldali szabályozás az erőforrás használaton, ez adja az ösztönzést;

Intézményrendszer - A fenntarthatóság szempontjai minden ágazat felett, beépülve az ágazati politikákba, ez adja a tudást arról, hogyan változzanak a struktúrák;

Emberi oldal - A tudatosság növelése, ez adja a szándékot a változáshoz.

Szirmai Viktória (MTA Szociológiai Intézet) előadásában a magyar nagyvárosok és a fenntartható fejlődés problémájáról beszélt, valamint az esetleges megoldási lehetőségekről. Előadásában egy, a hazai nagyvárosokban végzett tudományos kutatás eredményeire támaszkodott. Az előadás kiindulópontját egy térbeli paradoxon képviselte, mely szerint a történeti-térbeli-társadalmi egyenlőtlenségek az átmenet során részben éleződtek, másrészt azonban oldódtak. Egyidejűleg érvényesült a koncentráció és a dekoncentráció folyamata. A városközpont az intézmények, szolgáltatások, a gazdaság és a politika központja lett, a városkörnyék gazdasági fejlődését viszont a lakóhely funkció határozta meg. A belvárosból kifelé haladva új hierarchia épült ki. Általánosságban kifelé haladva a felsőfokú végzettségük aránya csökkent, azonban a fejlett és fejletlen városkörnyék szerinti bontás során már kétféle tendencia volt megfigyelhető. Míg előbbinél egy ponton túl ismét növekedett a felsőfokú végzettségük aránya a lakosságon belül, utóbbinál a csökkenés folyamata nem fordult meg. A lakosságot megkérdezve a lakóhelyi társadalmi problémák közül legfontosabbnak a szegénység növekedését tartották, ezt követte sorrendben a hajléktalanság, az illegális hulladéklerakók, az alkohol, a betörés, a drog, a gazdasági bűncselekmények, az etnikai konfliktusok, a családon belüli erőszak, a szervezett bűnözés, az erőszakos cselekmények, a prostitúció s csak a sor vége felé jelent meg a társadalom tudatában a gazdag-szegény ellentét. Arra a kérdésre, hogy mit tartanak fontosnak a település fejlődéséhez, a válaszok alapján első helyre az került, hogy szeressenek ott élni, majd ezt követte a közbiztonság, később az egészségügyi ellátás, a környezetvédelem, míg a munkalehetőség az utolsó helyre került. A környezetvédelem fontossága egyébként a községekben még fokozottabban megjelent, illetve a végzettség növekedésével párhuzamosan növekedett a fontossága a megkérdezettek körében. A városi problémák és a fenntarthatóság összefüggéseit vizsgálva azt találták, hogy a városlakók probléma-érzékenyebbek, mint a városkörnyékiek, azonban míg a belső negyedekben az alacsony társadalmi státuszúak, addig a városkörnyékiek között a magasabb társadalmi státuszúak a problémaérzékenyebbek. Ez egyértelműen a lakossági dominanciával mutatott összefüggést. A nagyvárosokban a legfontosabb társadalmi fejlődési tényezők a megkérdezettek szerint a lakóhelyi viszonyok, az életkörülmények, a környezet és a döntésekben való részvétel lehetősége. Az alacsony jövedelműek kirekesztettsége jelenik meg a nagyvárosokban ezen tényezők szerint.

A felmérés tanulságaként megállapítható, hogy a fenntartható fejlődés megvalósítási lehetőségeit tekintve a fenntartható fejlődés problémáit differenciáltan kell vizsgálni a térbeli és társadalmi csoportok szerint. Speciális, területileg és társadalmilag eltérő fenntartható fejlődési stratégiákra van szükség, melyekhez az érdekeket tisztázni szükséges. A gyakorlat azonban jelenleg azt mutatja, hogy az önkormányzati, tehát a helyi lakosságra leginkább hatást gyakorló döntések meghozatal során a figyelembe vett társadalmi szereplők körében épp a helyi lakosság jelent meg legutolsó helyen, míg a sor elején a politikai vezetők, majd a külföldi befektetők, ezt követően a hazai vállalkozók, továbbá az értelmiségiek érdekei foglaltak helyet.

Vértes András (GKI Gazdaságkutató Zrt.) arról beszélt előadásában, hogy a fenntartható fejlődés megvalósulása érdekében mit kell tenni. Előadásának elején a korábban elhangzott előadásokra reflektált. Kerekes professzorral egyetértett abban, hogy a természeti fenntarthatóság és a gazdasági stabilitás követelményeit össze lehet hangolni. Cselószki Tamással viszont vitatkozik a társadalmi polarizáció növekedését illetően. Véleménye szerint a társadalmi polarizáció növekedése az elmúlt 100 év során Európában mérséklődött, vagy stagnált. Igaz persze az is, hogy ezzel párhuzamosan a gazdasági növekedés is itt volt a legalacsonyabb a világon. Az anyagi értékrend helyett nincs szükség másfajta értékrendre, viszont ezen belül kell tudnunk kompromisszumokat kötni.

Ezt követően rátért saját előadására, melyben az adó- és támogatási rendszerről, valamint a természeti erőforrásokról beszélt. Az adórendszer kapcsán általános vélekedés, hogy 10 éves időtávon belül lényeges változásokra van szükség hazánkban: csökkenteni kell a foglalkoztatási közterheket. Amennyiben ez összhangba hozható más követelményekkel, úgy módot adhat például a zöldadó, illetve az EU adó bevezetésére. Mindkettő esetén lehetőség van az energia-, üzemanyag használat, illetve energiahatékonyság követelményeihez kötni őket. Amennyiben az energiaárak növekedése megáll, vagy árcsökkenés tapasztalható, úgy egy ilyen adón keresztül lehetőség nyílik a pazarló gazdálkodás csökkentésére. A természeti erőforrások felhasználása során a valós társadalmi költségek megfizetésére kellene törekedni, azonban ez a versennyel ellentmondásba kerülhet. A támogatási rendszerre áttérve említette, hogy a közzgazdászok a támogatási rendszereket versenysemlegességi szempontból nem szeretik, csak olyan ponton nyílik rá lehetőség, ahol a megújulást, felújítást, megtakarítást segítik elő. A hogyan tovább kérdésére áttérve utalt arra, hogy a világ sokszínűsége miatt szükséges a globális gondolkodás mellett a helyi cselekvésekre helyezni a hangsúlyt. A tennivalókat megfogalmazva a 3T-t említette: tanítás – tájékoztatás – tanácsadás. Jelenleg ezek egyike sem működik még megfelelő hatékonysággal.

Faragó Tibor (Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium) 4 gondolatot fogalmazott meg előadásában. Elsőként arról beszélt, vajon összefüggenek-e a környezeti és társadalmi ügyek. A társadalmi feszültségek a világ szintjén összefüggnek az erőforrásokhoz való hozzáférés lehetőségével. A migrációs nyomás ellen jelenleg „falakkal” készülnek a célpont országok. Az erőforrások a megélhetés feltételeit jelentik. Az ezekben való gazdagság országonként, területenként különbözik, míg a televízióknak köszönhetően azonban az ugyanazon életlehetőségek iránti vágy jelenik meg a világ minden pontján, még a legeldugottabb kis falvakban is. Ez a környezeti és életminőségbeli lehetőségek eltérő volta miatt feszültségekhez vezet.

A második témakört a jövőkép jelentette. Mint mondotta, nem lehet önálló magyarországi fenntartható fejlődéssel foglalkozni. A külső hatások miatt nem lehet önmagunkban tervezni. Saját jövőnk tervezéséhez figyelembe kell venni a világ folyamatait, legyenek kulturálisak, technológiaiak, vagy szóljanak akár a hulladékról. Ezeket tudomásul kell venni amellett, hogy feltárjuk saját igényeinket is.

A harmadik gondolat aköré csoportosult, hogy környezeti ügyek és fenntartható fejlődés alatt mind mást értünk, mivel eléggé elcsépelet fogalmakká váltak, ezért inkább a jövőkép fő elemeit kellene megrajzolni, amibe beleértendő a társadalmi különbségek kezelése, a területfejlesztés, a migráció, a népesedés stb. Ebben a jövőképben ugyanazon dolog hármas (gazdaság-társadalom-környezet) vetületét kell figyelembe venni. Bizonyos környezeti korlátokat figyelembe kell venni!

A negyedik gondolat a cselekvés köré csoportosult. Sokat beszéltünk ugyanis a fenntartható fejlődésről, de a valóságban keveset cselekedtünk, azt is izolált módon. A fenntartható fejlődéshez kapcsolódó intézményrendszert érintően fontos lépés a Tanács megszületése, valamint jelentős lépés a Stratégia megszületése. Ezek azonban önmagukban nem oldják meg a problémákat. A cselekvés konkrétumaiban is kellene gondolkodni.

A panel-beszélgetést követően nyílt lehetősége a hallgatóságnak kérdések és megjegyzések felvetésére.

Papp Sándor professzor Soros György „A globális kapitalizmus válsága” című könyvből olvasott fel egy idézetet, mely szerint a gazdaság domináns autonómiára tett szert és a társadalomban is mindent piacosítani akar. Kérdése, hogy milyen eszközei lehetnek a gazdaságnak arra, hogy kilépjen ebből a körből.

Brezovits László (Környezettudományi Intézet Alapítvány) jelezte, hogy társadalmunk életben maradása három feltétel együttes létezésétől függ: a természet teremtő ereje, a létrehozott individuum és a kettőjük együttműködése. Jelenleg ez utóbbi hiányzik. A döntő áttörés lehetősége a tudati fejlődés befolyásolásában rejli, ennek irányában kellene tehát a fenntarthatóság megoldását keresni. Véleménye szerint a technológiai fejlődésbe vetett hit veszélyeket rejt magában, mert sokszor nem oldja meg, csak feltorlaszolja a meglévő problémákat.

Végyvári Ágnes (Budapest, XXII. kerület) emlékeztetett arra, hogy a társadalom teljes együttműködése vezethet el egy adott probléma megfelelő rendezéséhez. Példaként a Metallochemia esetét hozta, ahol akkor sikerült megnyugtató és kivitelezhető megoldást találni, mikor minden érintett egy asztalhoz ült és egyeztetett.

Varga István (Shell Hungary Zrt., Magyarországi Üzleti Tanács a Fenntartható Fejlődésért) Cselószki Tamásra reflektálva jelezte, hogy az előadó fatalistának tűnt, mikor arról beszélt, hogy a társadalom még nem érett a fenntartható fejlődésre. Az ő tapasztalata a gazdasági szféra területéről az, hogy az emberekben igenis lehet igényeket teremteni és ez visszhangot is teremt. Véleménye szerint a politikai elit igenis képes jövőképet alkotni, a dolgok nem determináltak. Bár az előadóktól nem sok konkrétum hangzott el a „hogyan tovább” témakörében, mégis örül, hogy a civil szféra további erősítését tartják szükségesnek. Álláspontja szerint a társadalom szereplői képesek odafigyelni a környezetre és pozitívan részt vállalni a feladatokból. Kerekes professzorhoz intézte volna kérdését (a professzornak időközben el kellett mennie), hogy vajon miért csökken az össztársadalmi tudás a társadalmi konfliktusok esetén.

Jancsó Gábor (Zöld Gyűrű Alapítvány) elsőként Vértes Andrásához intézte kérdését, vajon nem tévedés-e azt állítania, hogy a társadalmi különbségek nem növekedtek Európában az elmúlt 100 év folyamán, ha a világban látványosan tapasztalható, hogy egyre kevesebbek birtokolják a GDP és az erőforrások egyre nagyobb hányadát. Álláspontja szerint mindennek az emberi életet kell szolgálnia. Itt utalt vissza a Szirmai Viktóriától hallott kutatási eredményre, mely szerint a „jól érezzék magukat” feltétel megvalósulása erősen függ a környezetminőségtől.

Frenyó Gábor (Cserhát Természeti és Kulturális Értékeiért Alapítvány) feltette a kérdést, hogy vajon az MTA előtt mikor alakítanak ki kerékpártárolót, hiszen igény volna rá. Erre a kérdésre Láng István professzor azonnal reagált, mondván a kérést tolmácsolni fogja az MTA vezetősége felé, másrészt azonban jelezte, hogy az Akadémia előtti terület, az ottani autóparkoló nem az Akadémiáé, hanem a Közterület Fenntartó Vállalaté.

Fogarassy Csaba (Szent István Egyetem) megjegyezte, hogy a gazdasági élet döntéshozóival meg kellene értetni, hogy a helyes döntéshez figyelembe kell venni az externáliákat is. Sajnos kevesen rendelkeznek tudással arról, hogy a döntéseiknek hosszabb távon milyen hatásai lehetnek. A gazdaság, a társadalom szereplői számára le kell fordítani, hogy mit szeretnének és mi lesz döntéseik hatása. Végezetül kérte az előadókat, hogy mindegyikük a cselekvés terén fogalmazzon meg egy-egy konkrét tennivalót – mintegy első lépésként - a saját témakörében.

Mihályi Sándorné (Jászapáti) jelezte, fontos lenne a civil szervezetek megerősítése. Jelenleg kevés forrás áll rendelkezésükre, pedig pl. a környezeti nevelés támogatása nagyon fontos lenne, hiszen ez a terület a tudatosság fejlesztése terén komoly eredményeket tud felmutatni. Példaként említette Végyvári Ágnes (Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület) aki az országban véleménye szerint a legtöbbet tette ebben az ügyben.

A kérdéseket, felvetéseket követően az előadók válaszoltak.

Cselószki Tamás válaszában utalt arra, hogy az intézményrendszernek felül kell írnia hamarosan az ágazati érdekeket, szempontokat, különben a fenntartható fejlődés érdekei nem fognak érvényesülni. A fenntarthatóság érvényesüléséhez még nincs meg a szükséges kritikus tömeg. A kompromisszumkészség kapcsán jelezte, hogy a fenntarthatóság nem kompromisszumok kérdése,

mert fizika-kémia-biológia. Arról lehet vitatkozni, hogy miként látjuk a problémát, de a rendszer válaszait megtapasztaljuk, ebben a kompromisszumnak nincsen szerepe. A fenntarthatóságról is valóban meg lehetne győzni az embereket, hogy mellé álljanak, de jelenleg senkinek, legkevésbé a vállalatoknak nem érdeke, hogy erre forrásokat áldozzanak, mert sokba kerül és nem feltétlen hoz előnyt. A cégek áldozatkészsége inkább a zöldrefestésben szokott kimerülni. Spirituális és tudati szinten lehet megteremteni az igényt az emberekben a változásra.

Szirmai Viktória elismerően nyilatkozott Végvári Ágnesről, akinek teljes egyénisége benne volt a Metallochemia problémája megoldásának sikerében. A civil tiltakozás új társadalmi rendszert igényelt, s a mozgalmak már erősebbek mint a 90-es évek elején voltak. A társadalommal kapcsolatosan optimista a hozzáállása Kerekes professzorral ellentétben: már komplex életet várunk a lakóhelytől, a környezeti szempont is fontossá vált. Az első szükséges lépés a helyi akcióstratégiák kialakítása, az elit és a társadalom kapcsolatainak javítása. A mai modell alapján azonban sajnos még azok a városok versenyképesek, melyeknek nem fontos, hogyan érzik magukat lakosaik.

Vértes András jelezte, hogy Soros György mondása akkor hangzott el, mikor a világ leggazdagabb országában a leggazdagabbak közé emelkedett. Azért szeretné a pénzügyi piac szabadságát, mert már van vagyona. Előtte ő sem értett ezzel egyet. Itthon még a gazdasági racionalitás nem uralta túl a társadalmi, környezeti racionalitást. A társadalom még nem gondolt bele a nyugdíjrendszer jövőjébe, nem tesz érte. A civil szféra erősítése hazánkban zavaros kérdés, mert társadalmi érdekű fejlesztéseket is megakadályoz jelenleg. Sokszor nem a társadalmi érdeket képviselik. A társadalmi különbségek véleménye szerint valóban nem növekedtek hazánkban – a vagyon terén ugyan igen, de több más szegmensben nem. Az első lépés tanácsot adni, kooperálni, beszélgetni.

Faragó Tibor a civil ügyek kapcsán megjegyezte, hogy ezeket nem szabad szűken értelmezni. Minden érdekcsoport beleértendő, nem csupán a zöldszervezetek. Velük való együttműködés nélkül nem lehet jövőképet alkotni. A Tanács pont erről szól. A tudásszint emelkedése sem szorítkozhat csupán a tudományos-technikai fejlődésre. Arról is tudás kell, amit elkövetünk, hiszen enélkül a technológiai válaszok sem értelmezhetők. Ismeretek szintjének emelkedéséhez a cselekvésre is szükség van. Első lépésként mindjárt hármat is említett: minden szinten stratégiát, jövőképet kell alkotni; együttműködésre van szükség; a döntések következményeit rendszerben kell látni, azaz fenntarthatósági hatásvizsgálatokra van szükség.

Láng István összefoglalásként jelezte, hogy színvonalas vita bontakozott ki. Az első lépésként véleménye szerint a környezettudatosság növelése szükséges. Említette, hogy az MTA közgyűlésén indítványként szerepelt komplex kutatási program indítása a klímaváltozás és a biztonság összefüggéseiről, melyet Erdő Péter bíboros is aláírt. Az MTA számára írt levelében arról szólt, hogy a XXI. század egyik legnagyobb kihívása, hogy a klímaváltozással szemben új erkölcsi-etikai megközelítés szükséges a társadalom, a tudomány és az egyének szerepvállalása tekintetében is.

Szili Katalin (Országgyűlés elnöke) Vértes Andrásra reflektált beszéde kezdetén, felolvasva egy részt a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiából, melyben szerepel, hogy gyors növekedés tapasztalható a társadalmi egyenlőtlenségek terén. Sajnos mindenütt növekednek a társadalmi különbségek, melyre az is utal, hogy minden országban azokhoz az elosztórendszerekhez kell hozzányúlni, melyek a társadalmi különbségek csökkentését szolgálják. Tudomásul kell vennünk, hogy a gazdaság nem cél, hanem eszköz. Kijelentette, hogy minden civil szervezettel egyetért, még az opponálókkal is. A civilek dolga a szembesítés, a politikáé pedig a megoldások keresése. Az együttműködésből senki sem zárható ki, mondta az FF Tanács elnökeként. Elismerően szólt a Fenntartható Fejlődési Fórumokról, melyeknek köszönhető véleménye szerint, hogy megszületett az Országgyűlési határozat az FF Tanács létrehozásának kezdeményezésére. Van egy terület az országban, ahol nem a napi pártpolitika a meghatározó, hanem az, miként tudunk Magyarországot hosszútávú jövőjéről együtt gondolkodni. A politikai közélet szereplőit együttműködésre készíti, párbeszédre nyitott a civil szféra és az érdekképviseltek felé. Láng István professzornak ezen módon is megköszönte a segítséget, hogy ez létrejöhetett. Az Országgyűlési Határozat szerint május 31-ig kell kidolgozni a státútumot, mely jelenleg a Parlament végszavazása előtt áll. Ha megszavazásra kerül, akkor még az első félévben létrejöhet a Tanács. Egyfajta felsőházként a párbeszéd fóruma lesz Magyarország hosszútávú jövőjéről. A Tanács jövőbeli munkájában az NFFS jó alap lesz arra, hogy a kérdések kezelése terén új gondolkodási módot honosítson meg a döntéshozók körében. A három vetületnek mindig együtt kell

számbavételre kerülnie. Hazánk hosszútávú jövőképét el kell indítani tabula rasa-val, amiben politikai együttműködés alakul ki függetlenül a kormányzó pártoktól. A napi politikai gyakorlatban kell majd ezt megvalósítani. A hová akarunk és tudunk eljutni kérdéseiről közös tudásra van szükség, melyhez a stratégiáknak majd kapcsolódniuk kell. A civileknek volt köszönhető a jövő nemzedék ombudsmanjának kezdeményezése is, melynek elfogadása szintén parlamenti konszenzussal történt. Tehát vannak olyan területek, ahol van sikeres párbeszéd, ahol tudunk együtt dolgozni Magyarország élhető társadalmának kialakításán. A fenntartható fejlődés fogalmát nem sokan értik, ezért sokan más nevet használnak. Próbáljuk tehát megtalálni köznapi fogalmi környezetét is, ahol érteni fogjuk a fogalomkörét.

Szabó Imre (Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter) azzal kezdte beszédét, hogy ez az első nyilvános konferenciaszereplése megválasztása óta, s nagy megtiszteltetés számára, hogy itt lehet. Kis humorral jegyezte meg, csak azért lett környezetvédelmi és vízügyi miniszter, hogy az FF Tanács alelnökeként bekerüljön a Tanács csapatába. Komolyabb vizekre evezve elmondta, hogy 1990-ben egy általa nagyon tisztelt tanítója hatására tette bele a fenntartható fejlődést a Természetbarát Szövetség alapszabályába annak alakuló közgyűlésén. Miniszterként legfontosabb feladatának a részvétel ösztönzését, a segítséget tartja. Nyitni szeretne az önkormányzati szféra felé, s kérte a civil szervezetek támogatását. Végezetül köszönte, kérte és felajánlotta az együttműködést.

A találkozó rövid szünet után a szakpolitikusok paneljával folytatódott.

Katona Kálmán (MDF – Az OGY Környezetvédelmi Bizottságának elnöke) elmondta, hogy a panelban szereplő négy szakpolitikusa – önmagát is beleértve – töltött be aktív szerepet mind a Fenntartható Fejlődési Tanács, mind a Zöld Ombudsman intézményének létrehozásában a Parlament részéről. Nagyon fontos sikerként könyvelte el, hogy az Országgyűlés elnöke lesz a Tanács elnöke is, mivel ebből következően a jövőben csak elkötelezett környezetvédő töltheti be a Házelnök szerepét. A Tanács tagsági összetételéről hamarosan szavaz a Parlament (közben elfogadásra került az 57/2008. (V.22.) OGY határozat a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács közjogi jogállásáról, jogköréről, összetételéről és feladatairól, valamint működési kereteiről). A fenntartható fejlődés érdekében szükséges, hogy a Tanács tagjai sorába minél szélesebb társadalmi kör kerüljön bevonásra. Fontos, hogy tevékenységében nem követő, hanem kezdeményező legyen. Tevékenységét tekintve a társadalom tájékoztatatlansága miatt szükséges, hogy nagy szerepet kapjon a tájékoztatás és az oktatás. A Tanácsnak kényesen kell majd figyelnie az egyensúlyra is: se túl gyors, se túl lassú ne legyen. A kis lépések politikája néha sokkal hatékonyabb mint a radikalizmus. Ahogyan Házelnök Asszony fogalmazott, a Tanács valamilyen módon valóban a Felsőház szerepét töltheti be, amikor az ügyeket fenntarthatósági szempontból vizsgálja majd. Az egyik nagy problémaként utalt arra, hogy a kormányzat tevékenységében minden nagyon szétaprózott, ágazati szempontokat követő. Ennek buktatói a Stratégia tervezése során is megmutatkoztak. Hiányzik az egy egységként kezelés szemlélete. A Tanács ezt a hiányt hivatott pótolni. A Tanács kapcsán megmutatkozott a parlamenti pártok képessége az egységes fellépésre, bár nekik szakpolitikusoknak ehhez kemény harcot kellett folytatni saját pártjaikon belül. Említette, hogy a környezetvédelem egyre inkább egyfajta vallásnak, vagy életstílusnak, életfelfogásnak tűnik. Példaként a Critical Mass felvonulásokat említette, melyet a fiatalok szinte hitként kezeltek. Ezzel összefüggésben utalt arra, hogy a Vatikán már foglalkozik azzal, hogy a környezetkárosítás kerüljön be a hét főbűn közé. Végezetül kérte a társadalmi aktivitást és felelősségvállalást, melyhez a Parlament oldaláról a fogadókészséget tudja ígérni.

Ékes József (FIDESZ) beszédét azzal kezdte, hogy ha a hatalom elzárja a tudást a társadalom elől, akkor csak azon civileknek ad lehetőséget a szólásra, akik azt mondják, amit a hatalom hallani akar. A valós együttműködés, társadalmi részvétel nem ilyen. Ha a társadalomban nincsenek valós célok, akkor nem tud mihez igazodni, nem tudja magát megfogalmazni. A társadalomnak minden problémát tudnia kellene kezelni, ehhez azonban a politikától számon kell kérni az eszközöket. A Tanács eszköze például az évi egyszeri beszámoló, a társadalmi szereplők által delegált képviselők, akik segítenek a társadalom legegyszerűbb emberéhez is eljuttatni a Stratégia üzenetét. Utalt arra, hogy az Unióban is van Bölcsök Tanácsa a szociális válság kezelésére. Ez a kérdés nálunk is fontos, a demográfiai kérdések a hazai Stratégiába is bekerültek. A tájékoztatás fontosságára visszatérve jelezte, hogy

hazánkban jelenleg butítás folyik, nagy szerepet kell tehát szánni a nevelésnek. Az Unió sokat költ a globális felmelegedés hatásainak csökkentése és a versenyképesség mellett az agyelszívás megállítására! A Tanács lehetőségeire áttérve fontosnak tartotta kiemelni, hogy a Tanács őrizze meg függetlenségét a politikától. Reményét fejezte ki aziránt, hogy a civilek nem hagyják a politika által degradálni a Tanácsot. Kérte, hogy a civil társadalom követelje ki a Stratégiai felülvizsgálatát a kormányzattól, legyenek aktívak az új Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia megalkotásában. Fontosnak tartotta kiemelni, hogy a Tanács vegyen részt a törvényalkotási folyamatban is. Jó példaként említette Svájcot, ahol elegendő időt hagynak egy tervezet kidolgozása során a társadalmi vitára is annak érdekében, hogy később a született szabályozás betartása se okozzon gondot. Az így kiforrott tervezetek kerülnek csak Parlament elé és emiatt kevesebb a népszavazás a már megszületett szabályozás ellen.

Tóbiás József (MSZP) azzal indította beszédét, hogy vajon milyen célt szolgálhat a Tanács, milyen ok hozta létre. A kilencvenes években sok illúzió szólt arról, hogy a társadalom képes önmagát megszervezni. Sajnos ez a felfogás vezetett a mai helyzethez. A feszültségek már megjelentek a kilencvenes évek közepén azáltal, hogy nincs fogadókészség a civilek felé. További probléma, hogy az EU-csatlakozás kapcsán iránytű nélkül vagyunk még most is abban a kérdésben, hogy mit is szeretnénk elérni tagságunkkal, mire akarjuk használni a fejlesztési pénzeket. Számos kérdésben (energia, éghajlatváltozás) nem veszünk figyelembe objektív tényeket. A Tanács tevékenységében a progresszió és a szabályozó szerep együtt jelenik meg, ott van benne a változás vágya és a belé vetett hit. Ne a berögzült szokásaink alapján adjuk meg válaszainkat a problémákra, kihívásokra, hanem keressünk más nézőpontot. Sok szubjektív nézőpont ütköztetéséhez szükség van egy térre, melynek szerepét most a Tanács töltheti be véleménye szerint. Nem az évi egy beszámoló az igazi hatékony eszköz, hanem ennél sokkal fontosabb, hogy az ország bekapcsolódhat abba a folyamatba mely a változás irányába mutat az EU felé. Vitassa meg azokat az ügyeket, melyeket át kell venni! Moderátorokra van szükség a társadalmi csoportok terén, hogy megtudjuk, mit szeretnének elérni az emberek. Modelleket kell adni a közösségeknek, a helyben való megvitatás lehetőségét biztosítani. Probléma még a közös nyelv (játékszabályok, keretek) megfogalmazása, megtalálása, ami szintén a Tanács feladata lehet. Fontos lenne végre lelassítani a világot és a politikát! Utalt arra, hogy társadalmi szinten már látjuk a problémákat, csak a megoldásokat nem. Lehet-e vajon a világot GDP alapján vizsgálni, jó-e ha a GDP növekedését azonosítjuk a fejlődéssel? Fontos lenne végre rendszerben gondolkodnunk, ehhez már fogalmazódik az irány, de a globális támogatás még hiányzik hozzá. Mi vajon az állam feladata? Hogyan tudjuk az ok-okozati viszonyokat elmondani az embereknek? A politika még nem érett a fenntarthatóság gyakorlati megvalósítására. A Tanács legfőbb ereje nem az évenkénti beszámolóban, hanem a nyilvánosságban rejlik – hozzájárul, hogy a társadalom megtudja, az egyes döntéseknek milyen következményei vannak. Ha ezt sikerül elérni, akkor majd a vezetők is másképp látnak. Az egyéneknek el kell jutniuk annak felismerésére, hogy a világ nem csak olyan lehet, amilyenek egyénileg ők megismerik.

Velkey Gábor (SZDSZ) azt kívánta körüljárni, vajon a cselekvések miként vezetnek valós eredményekhez, illetve mit kell tenni az elvek valós érvényesüléséhez. Erre példaként a célokkal foglalkozott. A társadalomban egymás mellett ezerféle cél él, mindenki a sajátját akarja előtérbe helyezni, másokon „erőszakot” elkövetve. Ha sikerülne közös célok mögé felsorakoztatni a társadalom tagjait, az nem egymás legyőzéséhez, hanem egybeolvadáshoz vezetne. Ehhez azonban nincsen megfelelő mechanizmusunk, mert nem működnek azok a fórumok, amelyek ezt szolgálnák. A Fenntartható Fejlődési Tanács mint intézmény betölthetné ezt a hiányt. Munkájának számtalan részeseleme szolgálja ezt: a munkája során felmerülő, terítékre kerülő témák, a döntést megelőző mérlegelés, reális javaslatok megfogalmazása, s a közvéleményre, döntéshozókra gyakorolt hatás. Személy szerint több dolgot is vár a Tanácstól. Mivel személyi összetétele elég széles, így sokféle témával foglalkozhat. Ehhez szükséges, hogy a delegálás stabil legyen és az információáramlás oda-vissza működjön visszacsatolásokon keresztül. Persze közvetítő szerepe is van, reagálnia kell a jogszabályváltozásokra. Ezekben összetétele szintén segítséget jelent. A törvények kapcsán ésszerű szelekcióra van szükség, mikor kiválasztják, hogy mivel foglalkozzanak és mivel ne. Fontos, hogy mivel nem professzionális szervezet, így ne akarjon minden ügybe belefolyni, rendelkezzen megfelelő önkorlátozó képességgel. Fontos továbbá a következetesség. A Tanács működésével kapcsolatban két

veszélyeztető tényezőt lát. Egyrészt a politika dominanciáját annak profizmusa miatt, másrészt a másik oldalról fenyegető szakpolitikai sovinizmust, mely egy-egy speciális szempontot túlhangsúlyoz. Mindkét irányt korrigálni kell, hogy reális javaslatok szülessenek. A javaslatoknak persze a kritika mellett mindig irányt is kell kijelölniük, mutatniuk. A Tanács tekintélye, mely szükséges hatásosságához, ilyen reális működés esetén teremthető meg. Ehhez szükséges az arányosság, az alaposág és a reális javaslatok. Összefoglalásul elmondta, hogy az elvek szépek, az érvényesülésükhöz megfelelő működési mechanizmus és megfelelő szereplők kellene.

A négy szakpolitikusi gondolatébresztő után következtek a kérdések, hozzászólások.

Czumpf Attila (Természetes Életmódot Alapítvány) az ökofalvak, ökoiskolák fontosságára hívta fel a figyelmet. Utalt arra, hogy ők nem tudnak konferenciákra járni, mert teszik a dolgukat szürke eminenciásokként. Ők a végvárok a szerves műveltségben, ezért jelképesen most a Tanács számára átnyújtja ezt a „műveltséget” egy naptár formájában, mely a gyermekek (a jövő nemzedék) üzeneteit tartalmazza.

Brezovits László (Környezettudományi Intézet Alapítvány) szerint, mivel a környezetvédelem valamilyen szinten hit, ezért ott kell keresni a megoldást. A tudatosság szintje vagy külső kényszer (eszköze a szabályozás), vagy belső meggyőződés (eszköze az oktatás) hatására változhat meg. Erre kell tehát nagyobb hangsúlyt helyezni és megfelelő forrásokat áldozni.

Zalatnay László (E-misszió Egyesület) a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia és az Energiapolitikai Koncepció ellentmondásaira hívta fel a figyelmet, jelezve, hogy fenntarthatósági szempontból a második dokumentum visszalépésnek tekinthető. Kérdezte a pártok szakpolitikusaikat arról, miként látják ezt a jelenséget és mi lehetett ennek az oka.

Boglár József számára a fenntartható fejlődés gazdasági és társadalmi vonzatai voltak a legfontosabbak, kérdései is erre irányultak.

Szegner László (MTESZ Környezetügyi Bizottság elnöke) örömet fejezte ki az iránt és köszönte a pártok szakpolitikusaiknak, hogy fenntartható fejlődés ügyben végre gyakorlati tettekre került sor. Felhívta a figyelmet arra, hogy a piaci szemlélet dominanciája miatt fontos feltenni magunknak a kérdést, mely értékeknek engedelmessédjünk annak érdekében, hogy az emberi értékek érvényesülhessenek. Fontosnak tartott egy olyan szemléletváltást, melyben a készletgazdálkodásnak ismét szerep jut (mint régen az erdőgazdálkodásban), megjelenítve újra a hosszútávú szemléletet. Ezek biztosításáról javaslata szerint az FF Tanács keretében kellene gondoskodni.

Csincsáné Papp Zsuzsanna (Dínó Egyesület) kérdezte, hogy milyen kapcsolat lesz az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága és a Fenntartható Fejlődési Tanács között? Említette, hogy előbbinél a zöldszervezetek meghallgatási jogosultsággal rendelkeztek, utóbbiról azonban csak annyit tudni, hogy delegálás révén bekerülhet a tagok közé zöld szervezet is. Ehhez jelölt azonban csak bejegyzett szervezet lehet. Kérdezte, hogy a kis szervezetek majd a saját gondolataikat, érdekeiket miként fogják így érvényesíteni a Tanács működésében.

Tóth János a Tanács jogosítványai iránt érdeklődött.

Papp Sándor professzor az Országos Környezetvédelmi Tanács és a Fenntartható Fejlődési Tanács egymáshoz való viszonyáról szeretett volna többet megtudni.

A kérdéseket, hozzászólásokat követően a szakpolitikuskok válaszai, reakciói következtek.

Katona Kálmán (MDF) jelezte, hogy a Parlamenti ügyekkel foglalkozó Környezetvédelmi Bizottság nyitott próbál lenni, ezért hallgathatók meg ülései. A Tanács, mint új testület létszámában azért zárt, mert nem akarták, hogy a hatékony működése veszélybe kerüljön. De az összetétel során igyekeztek minden fontos ágat becsatornázni. A helyi szervezeteket az önkormányzati delegáltakon keresztül próbálják elérni. Véleménye szerint a hatékonyság záloga nem lehet a szankcionálás, hanem a széles társadalmi részvétel, s ez biztosítja a megfelelő visszacsatornázási lehetőségeket is. Az Országos Környezetvédelmi Tanács sajnos nem tudott megfelelő súlyt kiharcolni magának, a kormányok nem vették igénybe munkáját, véleményét figyelmen kívül hagyták. Reméli, hogy az FF Tanács sikereesebb lesz.

Ékes József (FIDESZ) jelezte, hogy a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia még nem került az Országgyűlés elé, ezért bizony számos törvény ellentmondhat neki. Az Energia Stratégia ellen annak tárgyalása során számosan foglaltak állást, sajnos az elfogadás mégis másképp alakult. A társadalom pedig nemigen tudja a viták jelentős részét követni, mert munkaidőben, sokszor pedig éjjel zajlik.

Fontosnak tartotta utalni rá, hogy a társadalomnak figyelnie kellene arra a jelenségre, és kezelési módot találni rá, hogy a kistelepülések megszűnésével, ellehetetlenülésével folyamatosan növekednek a városi szociális feszültségek. Ezek globális viszonylatban is felmerülnek majd, amikor a vízkészletek szűkülése miatt többszázezer menekült érkezik Európába. Említette, hogy mivel a média számos esetben nem áll a civil szervezetek mögé, ezért fontos, hogy a Tanács úgy szervezze meg magát, hogy ezek a szervezetek is hallathassák hangjukat. A természeti környezet iránti érzékenység megőrzésében fontos a nemzet elbutítása elleni küzdelem, melyben véleménye szerint a Mindentudás Egyetemének nagy szerepe van.

Tóbiás József (MSZP) szerint a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia és az Energia Stratégia viszonya jól tükrözi a fenntarthatatlanság ügyeit hazánkban. A Fenntartható Fejlődési Tanácsról a jövő héten (május 19.) szavaz a Parlament, s akár már fél éven belül is számos kritika érheti majd az előterjesztőket, mivel akik megszavazzák majd, még nem látják, hogy mit is szavaznak meg. A túlzott lelkesedéstől óvva jelezte, hogy az igazi érdemi változásig még sok vitatott helyzetre kerül sor, de a jövőt már a jelenben tervezni kell. Példaként a Jövő Nemzedék Országgyűlési Biztosa poszt létrehozásának folyamatát említette, melyre az első javaslat már 1990-ben elkészült, majd újra felmerült a kérdés 2000-ben, 2005-ben, míg végül 2007-re megérett a helyzet az elfogadásra. 18 év volt a társadalmi-politikai kihordási idő. A többség megnyerése mindig időigényes, ráadásul szándékaink többféle módon történő megfogalmazását igényli ahhoz, hogy mindenkire eljusson az üzenet és minél többen támogassák. A migrációról szólva jelezte, hogy nem ágazati kérdés. A megoldáshoz fel kell tennünk a kérdést, hogy mi az igazi probléma gyökere? Hagyjuk-e sodródni az embert, vagy kínálunk-e neki életlehetőséget, életfeltételeket ott, ahol él? Munkahelyet akarok-e teremteni, vagy jövedelemhez segíteni olyan munka révén, amihez ért? A legfontosabb, hogy képessé tegyük az embereket! Munkahely van elég, csak nem a megfelelő helyen, nem a megfelelő embereknek. A mai magyar társadalom ehhez nem mobil.

Velkey Gábor (SZDSZ) jelezte, hogy az Energiapolitikai Koncepciót az MSZP és sok Fideszes szavazta meg. A Környezetvédelmi Bizottság nem szavazta meg és a Mezőgazdasági Bizottságban sem volt többsége. Az érdekérvényesítés képessége kapcsán jegyezte meg, hogy az érdekek megfogalmazása a gazdaságban és a bürokráciában már automatikus, azonban a társadalomban – atomizáltsága miatt – ez nehezen megy végbe. Nem épült ki a közvetítő mechanizmus, tehát ezt kell elsősorban segíteni, például az oktatáson keresztül. A változás lehetősége a helyi társadalmakban van, ezért a „meccset” ott kell lefolytatniuk a civil köröknek. Saját helyi elitjével neki kell megküzdenie, ezt helyettük senki nem harcolhatja meg. Meg kell tudnia szervezni magát és a lakosságot meggyőzni saját álláspontjáról, majd ennek megfelelően lépni fel társadalmi ügyekben. Persze vannak rossz példák is (épp az 1%-os kampány kapcsán lehet ilyeneket látni), amikor a magát már megszervezett civil szervezetnek már épp a gyakorlati tevékenységre nem marad ideje. A vidéki térségekben nagy probléma a mindennapi megélhetés, a jövőbeli nyugdíj, vagy az esetleges társadalombiztosítási jogosultság már nem is kérdés, hiszen talán meg sem érik, vagy úgy sincs lehetőségük igénybe venni. Ezért lehet őket a szürke gazdaságban tartani: a segély és a szürke gazdaság nagyobb jövedelmet eredményez sokszor, mint a minimálbér a legális gazdaságban. A problémára a rendszer pedig rossz válaszokat ad. Az egész jelenség egy újrafeudalizációs folyamat része, melyben már a szolidaritás sincs jelen, hiszen éppen az értelmiségi, aki hatni tudna, fogja elsőnek elvinni gyerekeit az iskolából. Az emberek kiszolgáltatottságban vannak tartva, s paradox módon azokat, akik kiszolgáltatottságban tartják őket, a helyi közösség mégis elfogadja és támogatja. Az egyetlen megoldás, ha magunkon kezdjük a példamutatást.

A rendezvény lezárásaként **Láng István** professzor egyetlen gondolatot fogalmazott meg. A most alakuló új testületől sokat vár a társadalom. Kéri számukra a megelőlegezett bizalmat és türelmet, mert mindent nem tud ez a szervezet sem azonnal megoldani. Segítsük tehát mindannyian munkájukat!

Lejegyezte: Hargitai Katalin